

IOB Studie Nieuwsbrief

13 06

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen: de rol van overheidsbeleid

Een systematisch literatuuronderzoek

Ondernemen: de rol van overheidsbeleid | Evaluatie Nieuwsbrief # 13 06 | Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen: de rol van overheidsbeleid | Evaluatie Nieuwsbrief #

De Nederlandse overheid voert binnen ontwikkelings-samenwerking al langere tijd beleid op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO).

Over de uitkomsten van deze inspanningen zijn nog weinig goede evaluaties beschikbaar. Daarom heeft de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en

Beleidsbeoordeling (IOB) opdracht gegeven om een systematisch literatuuronderzoek te verrichten naar

dit onderwerp. Uit 3.659 publicaties in de internationale wetenschappelijke literatuur zijn uiteindelijk 45

studies geselecteerd die iets zeggen over de effecten van MVO-gedrag van bedrijven in ontwikkelingslan-

den. Het blijkt dat bedrijven veelal uit eigen bedrijfs-motieven overgaan tot MVO. De rol van de overheid is

vooral belangrijk om bedrijven te ondersteunen bij de

uitvoering van MVO. MVO komt het meest voor in de sectoren energie, mijnbouw, textiel en ambachtelijke productie, gevolgd door landbouw. Het zijn vaak

grotere bedrijven die hierover rapporteren. Zowel

positieve (54%), negatieve (24%) als gemengde posi-tieve en negatieve effecten (22%) van MVO komen voor.

Het is echter niet altijd duidelijk of deze effecten terug te voeren zijn op steun van de overheid.

Achtergrond

IOB voert op dit moment onderzoek naar de effecten van het beleid dat het Ministerie van Buitenlandse Zaken in de periode 2005-2011 heeft gevoerd op het gebied van de steun aan private sector ontwikkeling in ontwikkelingslanden. In die periode werd ook steeds meer aandacht gevraagd voor het gedrag van bedrijven die in ontwikkelingslanden actief zijn, in het bijzonder ten aanzien van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO). De Nederlandse overheid heeft tal van instrumenten ingezet om dit gedrag ook te bevorderen. Over de uitkomsten van dat beleid zijn weinig goede evaluaties beschikbaar. Daardoor ontbreekt voornamelijk het zicht op een eenduidig verband tussen de door de overheid gesteunde interventies, het gedrag van bedrijven ten aanzien van MVO en de effecten daarvan op (armoede in) ontwikkelingslanden. Dat is de reden waarom IOB opdracht heeft gegeven voor het uitvoeren van een systematisch literatuuronderzoek naar MVO. Daarbij is eveneens gekeken naar de verschillende werkwijzen die de Nederlandse overheid hanteert voor het bevorderen van het MVO-gedrag van bedrijven.

Onderzoeksmethode

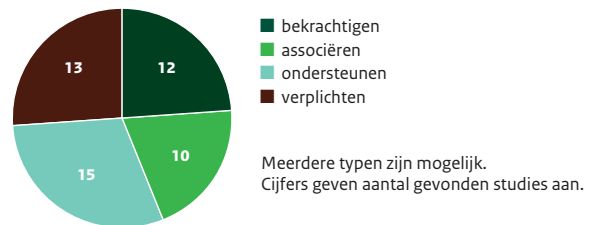
Systematische literatuuronderzoeken – die zijn uitgevoerd volgens standaard regels en procedures – maken het mogelijk om op een geaggregeerd niveau uitspraken te doen over verschillende (typen van) interventies en de daarvan te verwachten effecten. Na een selectie van in eerste instantie 3.659 publicaties uit de internationale wetenschappelijke literatuur bleven er maar 26 studies over met enige informatie over de impact van door de overheid gestimuleerde interventies op MVO-gebied. Om deze smalle basis iets te verbreden zijn hieraan nog 19 studies toegevoegd die informatie bevatten over de impact van MVO in ontwikkelingslanden. Van deze studies is echter niet duidelijk of hieraan een overheidsinterventie ten grondslag ligt. Daarmee komt het totaal op 45 kwalitatief hoogwaardige studies.

Beleids van de overheid

In het onderzoek is gebruik gemaakt van een indeling van overheidsbeleid in vier typen (*pathways to impact*): Uit figuur 1 blijkt dat in gelijke mate over alle typen van overheidsbeleid informatie is gevonden.

- bekrachtigen (*endorsing*),
- associëren (*partnering*),
- ondersteunen (*facilitating*)
- en verplichten (*mandating*).

Figuur 1 Typen van overheidsbeleid

De Nederlandse overheid benut alle vier hiervoor onderscheiden typen met de instrumenten die haar ter beschikking staan (zie tekstbox Beleidsreconstructie Nederlands MVO-beleid).

Beleidsreconstructie Nederlands MVO-beleid

De overheid zet over een breed terrein verschillende instrumenten in om MVO-gedrag van (Nederlandse) bedrijven in ontwikkelingslanden te bevorderen. In oplopende graad van overheidsinvloed volgen enkele voorbeelden van ingezette programma's/interventies:

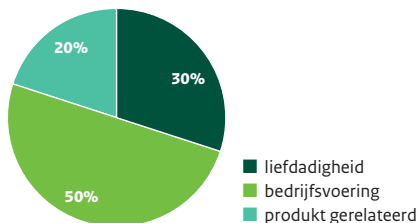
- Steun aan vrijwillige activiteiten (*Endorsing*): MVO Nederland, Transparantie benchmark, Raad voor de Jaarverslaggeving (richtlijn RJ 400).
- Overleg en samenwerking tussen verschillende belanghebbenden (*Partnering*): PPP's, Platform Private Sector Ontwikkeling, Handelsmissies, Initiatief Duurzame Handel (IDH).
- Actief bevorderen van MVO gedrag (*Facilitating*): activiteiten van MVO Nederland, CBI, AgentschapNL, NCDO, FMO.
- Afdwingen van gedrag (*Mandating*), via wetgeving, inspecties, boetes etc.: aanbestedingsregels, handelsbeleid, consumentenvoorschriften, rapportage-eisen.

MVO-gedrag van bedrijven

De beweegredenen waarom bedrijven ertoe over gaan maatschappelijk verantwoord te ondernemen zijn veelal bedrijfsintern van aard. Drie factoren worden daarbij onderscheiden: liefdadigheid, verbeteren en voortzetten van hun bedrijfsvoering, en het verbeteren van de kwaliteit van hun producten. Figuur 2 geeft aan dat de belangrijkste drijfveer van de bedrijfsvoering uitgaat.

Externe impulsen die het MVO-gedrag van bedrijven beïnvloeden komen van donoren, NGO's (*watchdogs*), onderzoeksinstituten, lokale overheden en lokale gemeenschappen. Starbucks werd bijvoorbeeld in de jaren negentig onder druk gezet door NGO's. Aan de toevoerkant van koffie is men overgegaan tot fair trade. Dit kwam ook tegemoet aan de wensen van consumenten om te weten of er bij de productie en handel sprake was van 'eerlijke koffie'. De overheid en donoren komen vooral in beeld als stimulator voor

Figuur 2 Waarom gaan bedrijven maatschappelijk verantwoord ondernemen?

MVO en voor het stellen van MVO-kaders. Een voorbeeld daarvan in Nederland is de Transparantiebenchmark, waarmee de overheid jaarlijks inzicht biedt in de wijze waarop de grootste Nederlandse ondernemingen verslag doen van hun MVO-activiteiten.

De sectoren met de meeste gegevens over de effecten van MVO zijn: – in aflopende frequentie – industrie en handel (energie, mijnbouw, textiel), gevolgd door landbouw (fair trade, verantwoorde productiemethoden) en fabricage (consumentenelektronica). Vooral van grote bedrijven en van bedrijven die veel in het nieuws zijn is het MVO-gedrag beschreven. Een van de studies gaat in op het MVO-beleid van Shell in Nigeria en de problemen die het daarbij ontmoet, onder meer in de relatie met de (lokale) overheid en de gemeenschap.

Effecten

De empirische informatie over door donoren gesteunde MVO-praktijken in ontwikkelingslanden is nog steeds schaars. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat het de nodige tijd kost (al gauw meer dan vijf jaar) voordat de effecten van dat beleid zichtbaar worden en hierover kan worden gerapporteerd.

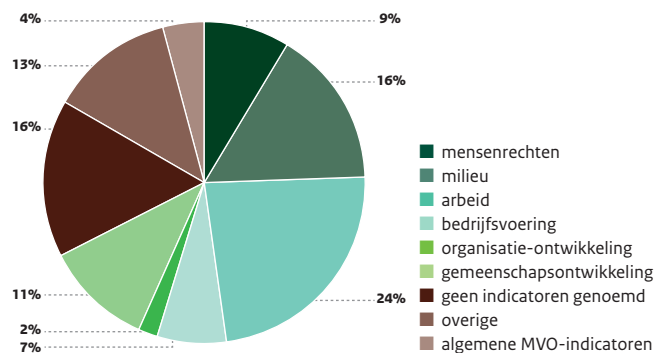
Niveau van effecten		
Effect niveau	Aantal publicaties (n = 45)*	%
Nationaal	9	20
Bedrijf	39	87
Sector	20	44
Lokale gemeenschap	21	47
Huishouden	7	16
Individueel	1	2

*Meerdere niveaus zijn mogelijk. Percentage geeft frequentie/aantal studies aan.

Het niveau waarop de effecten zijn beschreven betreft vaak het individuele bedrijf (87%), de sector (44%) of de lokale gemeenschap (47%). Over effecten op huishoudniveau (16%) of op individueel niveau (2%) is zeer weinig bekend. De tabel hierboven geeft een weergave van het niveau waarop de MVO-effecten worden geregistreerd. Informatie over de effecten van MVO-gedrag van bedrijven is beschikbaar over ontwikkelingslanden met zowel een laag als een gemiddeld ontwikkelingsniveau.

De terreinen waarop de MVO-effecten zich manifesteren – in aflopende volgorde van frequentie – zijn: arbeidsverhoudingen (kinderarbeid, vakbondsrechten, werkgelegenheid voor vrouwen), gemeenschapsontwikkeling (gezondheid, onderwijs), milieu (minder vervuiling, energiebesparing, certificering), mensenrechten, consumentenaangelegenheden, verantwoorde bedrijfsvoering en organisatieontwikkeling. Een voorbeeld is de *Round Table on Sustainable Palm Oil*. Dit overleg tussen alle betrokken partijen bevordert de productie van duurzame palmolie door het introduceren en naleven van geloofwaardige wereldwijde standaarden. Dit wordt gesteund door de Nederlandse overheid via een publiek-private samenwerking met het bedrijfsleven (Initiatief Duurzame Handel – IDH).

Figuur 3 Indicatoren

Indicatoren om MVO-gedrag op deze terreinen te meten zijn in zeer ruime mate aanwezig. Er worden zelfs zoveel verschillende indicatoren gebruikt dat het maken van onderlinge vergelijkingen van impact lastig is. De meeste van de 91 gevonden indicatoren refereren aan arbeidsnormen, milieu en mensenrechten. Figuur 3 geeft een overzicht van de terreinen waarop de indicatoren zijn aangetroffen en van hun frequentie.

De uiteindelijke impact van het MVO-gedrag van bedrijven in ontwikkelingslanden levert een gemengd beeld op. In 54% van de gevallen waarin studies iets melden over de impact van MVO is sprake van positieve uitkomsten. In 24% van de gevallen is sprake van negatieve effecten, en in 22% van zowel positieve als negatieve effecten. Positieve effecten van MVO zijn vooral aangetroffen bij twee van de vier onderscheiden typen van overheidsbeleid. Dat zijn, in rangorde: *facilitating* (het actief bevorderen van MVO-gedrag) en *partnering* (overleg en samenwerking tussen belanghebbenden). Over de duurzaamheid van de gerealiseerde effecten is weinig informatie beschikbaar. Dat geldt eveneens voor de kosteneffectiviteit en doelmatigheid van MVO. Wat er over is gemeld is veelal kwalitatief van aard en wijst in de richting van positieve effecten.

De Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB) van het ministerie van Buitenlandse Zaken verricht onafhankelijk onderzoek naar de doelmatigheid, doeltreffendheid, relevantie en consistentie van het Nederlandse buitenlandbeleid.

Onderdeel daarvan zijn systematische literatuurstudies van effectenonderzoek. De kwaliteit van het IOB-onderzoek wordt gewaarborgd middels systematische en transparante procedures. IOB wil evaluaties toegankelijk maken voor het Nederlandse publiek en de partners in de betrokken landen. Alle IOB-evaluaties zijn openbaar. Evaluaties van beleid worden ter kennis gebracht van de Tweede Kamer. Rapporten zijn gratis beschikbaar en een samenvatting van de belangrijkste bevindingen wordt gepubliceerd als IOB Evaluatie Nieuwsbrief.

IOB Study #377 (April 2013)

Corporate Social Responsibility: the role of public policy. A systematic literature review of the effects of government supported interventions on the corporate social responsibility (CSR) behaviour of enterprises in developing countries.

ISBN 978-90-5328-438-4

Te downloaden op: <http://www.iob-evaluatie.nl/publicaties>

IOB Evaluatie Nieuwsbrief # 13 06 | Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen: de rol van overheidsbeleid | Evaluatie Nieuwsbrief # 13 06 | Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen

Tot slot

Hoewel dit systematisch literatuuronderzoek in beperkte mate inzage heeft opgeleverd in de effecten van MVO, blijkt wel dat het goed mogelijk is om evaluaties uit te voeren op dit gebied. Een voorbeeld hiervan is de evaluatie die Triodos Facet heeft opgesteld over de effecten van een overheidsprogramma (PSOM/PSI) om het bedrijfsleven in ontwikkelingslanden te ondersteunen. Daarbij is ook gekeken naar het MVO-gedrag van die bedrijven. Door eisen te stellen aan de te financieren activiteiten heeft de overheid veel bedrijven ertoe kunnen overhalen om extra aandacht te besteden aan MVO. Het aantal studies en evaluaties over MVO neemt de laatste tijd snel toe. Het is dus mogelijk om binnen afzienbare termijn met een vergelijkbaar onderzoek steviger uitspraken te doen over wat wel, en wat niet of minder werkt in het MVO-beleid.

Indien de overheid beter inzage wil hebben in de effecten van MVO-beleid voor ontwikkelingslanden dan is het zaak dat ze daarbij het voortouw neemt en – in goed overleg met het bedrijfsleven – duidelijke kaders schept. Dat kan door vooraf duidelijk te maken (a) welke effecten men wenst te bereiken, (b) welke instrumenten ze

daarvoor zal inzetten, (c) wat daarvoor goede prestatie-indicatoren zijn en (d) wat de streefwaarden zijn die aan die indicatoren zijn verbonden (interventie-logica). Gedurende de inzet van de instrumenten dienen deugdelijke rapportages te worden opgesteld om monitoring, tussentijdse bijsturing en evaluatie van de effecten mogelijk te maken. Omdat effecten zich pas over een wat langere termijn manifesteren, is het zaak dat de overheid deze inspanningen ook pleegt over een langere periode.